

Zpracování věcného katalogizačního záznamu cizojazyčného dokumentu dle platných standardů

Studijní text

Autor: Mgr. Dagmar Smékalová

Konzultant: Mgr. Zuzana Řepišová

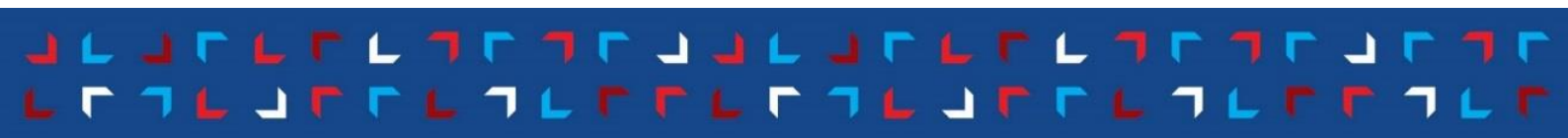
Ostrava 2019

Odborná způsobilost	Zpracování věcného katalogizačního záznamu cizojazyčného dokumentu dle platných standardů
Profesní kvalifikace	Samostatný knihovník katalogizátor (<i>kód: 72-008-R</i>)
Kvalifikační úroveň	6
Klíčová slova	Obsahová analýza dokumentu, věcné pořádání, katalogizační záznam, bibliografický záznam, katalogy, knihovnické standardy, unifikace katalogizace, pořádání informací, MDT, Metoda Konspektu, pravidla RDA, formát MARC 21
Anotace	Uvedení do problematiky věcného pořádání. Seznámení se základními odbornými termíny oboru.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Zpracování věcného katalogizačního záznamu cizojazyčného dokumentu dle platných standardů** má čtyři části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení		Způsob ověření
a	Popsat jednotlivé typy věcného popisu užívané v knihovnách v České republice.	Ústní ověření
b	Přiřadit kód Mezinárodního desetinného třídění dvěma cizojazyčným monografiím a jednomu cizojazyčnému pokračujícímu dílu a ověřit správnost kódu v katalogu Národní knihovny ČR.	Praktické předvedení
c	Přiřadit příslušné věcné autority ze souboru Národní knihovny ČR k záznamu odborné cizojazyčné monografie.	Praktické předvedení
d	Přiřadit příslušný geografický termín k záznamu cizojazyčné mapy.	Praktické předvedení

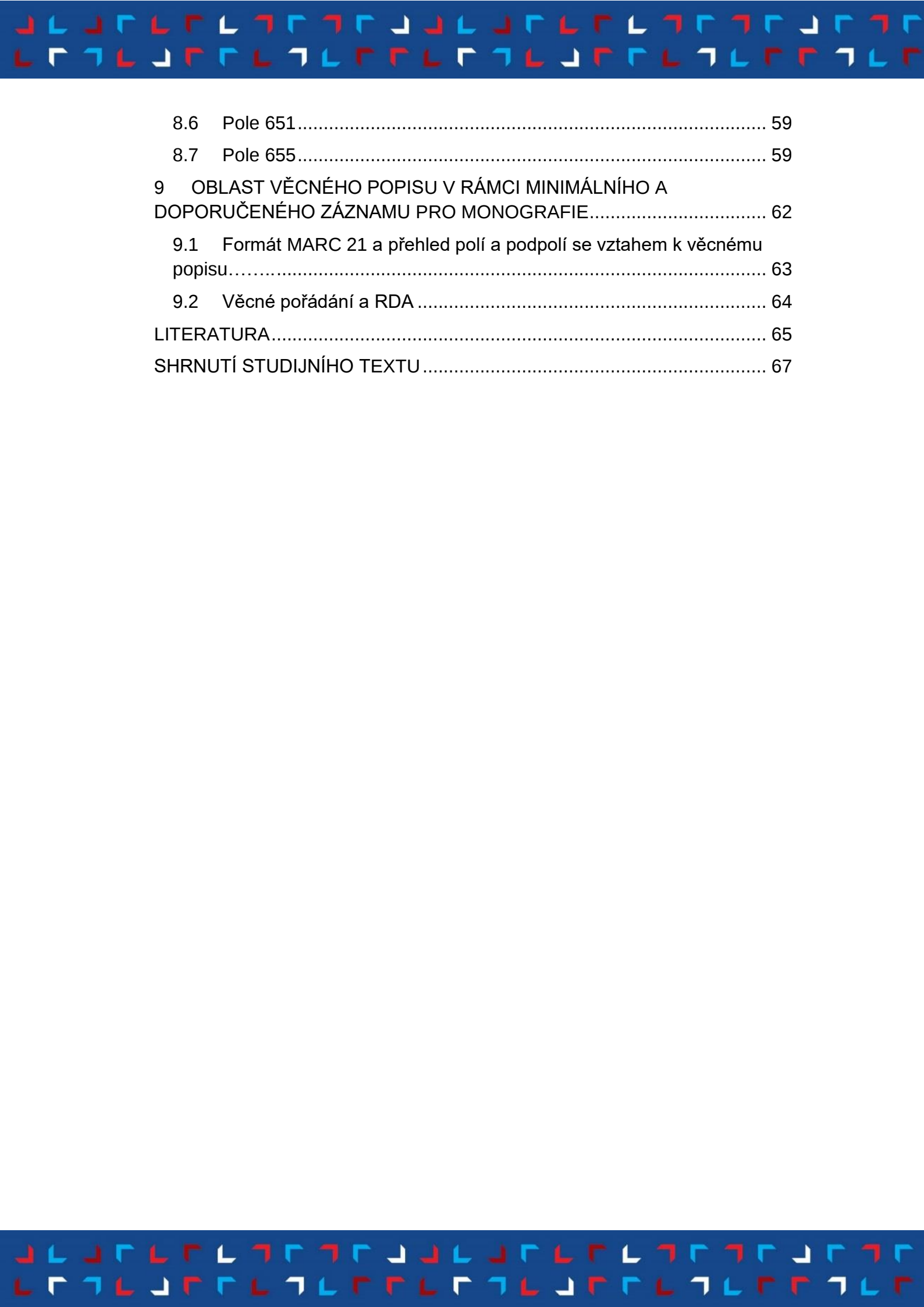
Tento text pro vás připravila Mgr. Dagmar Smékalová, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, smekalova@svkos.cz

Text konzultovala Mgr. Zuzana Řepišová, Masarykova univerzita v Brně, zure@ics.muni.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	7
1 ZPRACOVÁNÍ FONDU, POŘÁDÁNÍ INFORMACÍ A OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU	8
1.1 Zpracování knihovního fondu	8
1.2 Pořádání informací – rozdělení	9
1.3 Obsahová analýza textu	10
1.4 Rozdělení obsahové analýzy dokumentu	11
2 VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ – BIBLIOGRAFICKÝ, KATALOGIZAČNÍ ZÁZNAM	13
2.1 Bibliografický záznam, katalogizační záznam, katalogy	14
2.1.1 záhlaví, popisné údaje	15
2.1.2 obsahová charakteristika	15
2.1.3 lokační údaje	15
2.1.4 služební údaje	15
2.2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy	16
2.2.1 minimální záznam	16
2.2.2 doporučený záznam	16
2.3 Katalogy	17
2.4 Knihovnické standardy	17
2.4.1 souborný katalog ČR	18
2.4.2 výměnný formát MARC	18
2.5 Standardy pro věcnou katalogizaci	19
2.5.1 národní autority	19
2.5.2 věcné autority národní knihovny ČR	20
2.5.3 PHNK – předmětová hesla Národní knihovny ČR	22
2.5.4 pravidla RDA (resource Description and Access)	23
3 UNIFIKACE KATALOGIZACE	25
3.1 Ústřední katalogizace v lístkové formě	25
3.2 Sdílená katalogizace	26
3.3 Tvorba souborných katalogů	26

3.4	Katalogizace v knize	27
3.5	Využití záznamů České národní bibliografie	27
4	PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ	28
4.1	Předmětové pořádání.....	28
4.2	Systematické pořádání.....	28
5	MDT: MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TŘÍDĚNÍ	30
5.1	MDT – charakteristika	30
5.2	Základní třídy MDT.....	31
5.3	Znaky MDT	32
5.3.1	znaky MDT – charakteristika, notace, symboly, pomocné znaky	32
5.4	Verze klasifikačního systému MDT	36
5.4.1	základní zdroj MDT.....	36
5.4.2	druhy tabulek MDT	36
5.4.3	standardní znaky MDT	36
5.4.4	vybrané znaky MDT.....	36
5.4.5	české MDT online.....	37
6	KONSPEKT	39
6.1	Konspekt – charakteristika, struktura	39
6.2	Metoda Konspektu	40
6.3	Konspektové schéma.....	41
7	VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ, JEDNOTLIVÉ VĚCNÉ SELEKČNÍ ÚDAJE	45
7.1	Předmětová hesla	46
7.2	Tematická (věcná hesla) – věcné autority	49
7.2.1	typy věcných autorit.....	49
7.2.2	hlavní zásady pro používání věcných autorit.....	49
7.2.3	tvorba nových věcných autorit	50
7.2.4	portál národní autority.....	50
8	VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ V AUTOMATIZOVANÉM SYSTÉMU	51
8.1	Pole 072.....	51
8.2	Pole 080 Mezinárodní desetinné třídění (O)	54
8.3	Pole 600, 610, 611 a 630	55
8.4	Pole 648.....	56
8.5	Pole 650 – věcné téma (O)	57

8.6	Pole 651.....	59
8.7	Pole 655.....	59
9	OBLAST VĚCNÉHO POPISU V RÁMCI MINIMÁLNÍHO A DOPORUČENÉHO ZÁZNAMU PRO MONOGRAFIE.....	62
9.1	Formát MARC 21 a přehled polí a podpolí se vztahem k věcnému popisu.....	63
9.2	Věcné pořádání a RDA.....	64
	LITERATURA.....	65
	SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU.....	67

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

Cílem této studijní opory je uvedení do problematiky věcného zpracování dokumentu, seznámení se s terminologií věcného pořádání, objasnění zavedení a používání věcných selekčních údajů v automatizovaném knihovním systému ve výměnném formátu MARC 21 a seznámení se s novými katalogizačními pravidly RDA.

Po prostudování tohoto modulu pochopíte:

- co je předmětem věcného pořádání,
- základní terminologii, která souvisí s věcným pořádáním,
- samotný proces věcné katalogizace, jeho pravidla, tvorby a typy katalogů,
- jednotlivé typy knihovnických standardů a blíže se seznámíte se standardy pro věcnou katalogizaci,
- co je to unifikace katalogizace, jak souvisí se sdílenou katalogizací,
- jaký je rozdíl mezi MDT a Konspektem,
- co jsou to selekční jazyky,
- tvorbu Předmětových hesel Národní knihovny,
- jak vypadá věcné pořádání v automatizovaném knihovním systému a ve výměnném formátu MARC 21,
- jak ovlivnila věcné pořádání pravidla RDA.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Obsahová analýza dokumentu, věcné pořádání, katalogizační záznam, bibliografický záznam, katalogy, knihovnické standardy, unifikace katalogizace, pořádání informací, MDT, Metoda Konspektu, pravidla RDA, formát MARC 21

1 ZPRACOVÁNÍ FONDU, POŘÁDÁNÍ INFORMACÍ A OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU

CÍLE KAPITOLY

- Naučit se rozlišit vstupní a výstupní zpracování knihovního fondu.
- Pochopit důležitost obsahové analýzy v pořádání informací.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Zpracování dokumentu, vstupní a výstupní zpracování, pořádání informací, identifikační pořádání, věcné pořádání, informační analýza dokumentu.

1.1 Zpracování knihovního fondu

DEFINICE

Zpracování dokumentů je proces vytvoření bibliografických nebo katalogizačních záznamů, při kterém se používají metody analýzy, syntézy, redukce informací komprimací či výběrem.

Rozlišujeme:

- **vstupní zpracování** (jmenné, věcné zpracování, vytváření obsahové charakteristiky),
- **výstupní zpracování**, které je součástí poskytovaných bibliograficko-rešeršních, referenčních a konzultačních služeb uživatelům knihoven.

Zpracování dokumentů je zhotovování záznamů pro katalogy (online katalogy) nebo bibliografie.

Obvykle zpracováním dokumentů rozumíme právě **vstupní zpracování**, tedy vytváření katalogizačních (bibliografických) záznamů v knihovnách. Toto zpracování provádí katalogizátoři za účelem **pořádání informací**.

1.2 Pořádání informací – rozdělení

DEFINICE

Pořádání informací zahrnuje vytváření organizovaných souborů identifikačních a obsahových informací získaných informační analýzou dokumentu podle předem stanoveného systému.

Podle typu vstupních informací se rozlišuje:

- **identifikační (jmenné) pořádání informací,**
- **věcné pořádání informací.**

Pořádání informací je jejich zařizování mezi ostatní informace tak, aby se daly kdykoli vyhledat.

Při pořádání jde o to, že informace sdělované **tvůrcem (původcem)** a obsažené v dokumentu zpracujeme tak, aby se zařadily mezi ostatní informace způsobem, aby je bylo možno kdykoliv vyhledat podle různých potřeb a hledisek.

Rozeznáváme:

- **identifikační pořádání (jmenná katalogizace)**, kdy si všímáme identifikačních (formálních) údajů, kterými rozlišíme jednotlivé dokumenty (autor, název, pořadí vydání, nakladatelství, počet stran apod.),
- **věcné pořádání (věcná katalogizace)**, kdy formulujeme obsahové údaje o dokumentu (klíčová slova, žánr atd.).

Podle způsobu vyjádření obsahu rozlišujeme věcnou katalogizaci na:

- **systematické pořádání** (systematické třídění: MDT, KONSPEKT),
- **předmětové pořádání** (předmětová hesla, klíčová slova).

Při zpracovávání dokumentů následně vytváříme **katalogizační záznamy**.

1.3 Obsahová analýza textu

DEFINICE

Obsahová analýza se na rozdíl od formální analýzy zaměřuje na věcnou charakteristiku – **obsah dokumentu nebo jeho částí**. V širším kontextu patří k výzkumným metodám využívaným v kvantitativním i kvalitativním výzkumu v humanitních a sociálních vědách. Dále však bude tato problematika popsána pouze v užším, knihovnickém kontextu, kde je její pojetí poněkud specifické.

Cílem obsahové analýzy je původnímu textu porozumět, co nejrychleji a nejpřesněji proniknout k jeho podstatě, zkrátit ho (redukovat) a vybrat z něj nejčastěji následující informace:

- obsah, předmět či téma,
- časové hledisko,
- prostorové hledisko,
- čtenářské určení,
- formu zpracování dokumentu.

Při této činnosti se mohou vyčlenit určité části původního textu, které pak zachovávají strukturu primárního dokumentu. Možné je také původní text přeformulovat a přetvořit do nové podoby. Tento text je redukován nerovnoměrně, nicméně vychází z jazyka zpracovatele a může tak být srozumitelnější.

Výsledkem **obsahové analýzy** je:

- slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce,
- souhrn věcných selekčních údajů předmětového či systematického selekčního jazyka.

Redukovaný obraz dokumentu vyjádřený přirozeným jazykem má podobu **anotace, referátu či recenze**. V případě věcných selekčních údajů se obvykle jedná o **klíčová slova, předmětová hesla, deskriptory, případně znaky systematického selekčního jazyka (například MDT)**. Vždy je však cílem předem neurčená množina výrazů, která představuje obraz nebo profil dokumentu a reprezentuje ho. Přitom odpovídá na otázku, co je obsahem sdělení, nikoli proč toto sdělení vzniklo.

U obsahové analýzy dokumentu nelze jednoznačně stanovit přesnou podobu výsledku celé činnosti.

Při obsahové analýze je totiž nutné zohlednit:

- funkci informačního systému, pro který se vytváří, potřeby uživatele, jemuž je určena,
- význam a rozsah analyzovaného dokumentu,
- jednotlivá obsahová hlediska,
- důležitost konkrétních témat.

Výsledný selekční obraz slouží k vyhledání záznamu tohoto dokumentu a usnadňuje uživateli rozhodnutí, zda si dokument vybrat a blíže se s ním seznámit. Při jeho tvorbě se postupuje v jednotlivých krocích.

1.4 Rozdělení obsahové analýzy dokumentu

Skutečná obsahová analýza spočívá v tom, že katalogizátor vytváří klíčové pojmy vystihující nejpodstatnější informace o dokumentu. Ty k pořádání nepoužívá přímo (v tzv. přirozeném jazyce, kterým o dokumentu přemýšlí, nebo kterým píše autor). Musí je upravit, přeložit do tzv. **selekčního jazyka**, do tvaru, v němž je bude možno účelně pořádat a jednoznačně vyhledat.

Existují dva základní typy **věcných selekčních jazyků** používané pro dva základní typy věcného pořádání informací:

- **systematické pořádání,**
- **předmětové pořádání.**

Obsahová analýza se používá také při sestavování redukováných textů připojovaných k záznamům – anotací a referátů. Ty nás ale v tomto modulu zajímat nebudou.

Pro správný postup obsahové analýzy existuje norma **ČSN 010174 = ISO 5963 Metody analýzy dokumentu**. V normě se např. vyjmenovávají neopomenutelné položky tištěného dokumentu, které musí katalogizátor prohlédnout.

Jsou to: **název, referát, notace na obálce, obsah, úvod, úvodní věty, závěr, ilustrace, tabulky, grafy, zvýrazněná slova, podtržená, jiný druh písma.**

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se podrobněji zabývali formální a obsahovou analýzou textu, která je nedílnou součástí při zpracování dokumentu. Zmínili jsme nutnost rozdělení analýz, protože každá z nich se zaměřuje na odlišné informace. Nastínili jsme rozdělení obsahové analýzy, které budeme podrobněji definovat v jiné kapitole k tomu určené.

2 VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ – BIBLIOGRAFICKÝ, KATALOGIZAČNÍ ZÁZNAM

CÍLE KAPITOLY

- Pochopit systém věcného pořádání informací.
- Naučit se rozlišovat jednotlivé knihovnické standardy a standardy pro věcné pořádání.
- Umět pojmenovat a rozlišit typy věcných autorit.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Věcná katalogizace, věcné pořádání, katalogizační záznam, bibliografický záznam, FRBR, knihovnické standardy, věcné autority, předmětová hesla, pravidla RDA

DEFINICE

Věcná katalogizace, která se také může pojmenovat jako:

- věcné pořádání informací,
- věcný popis,
- věcné zpracování.

je označována jako odborná knihovnická činnost, jejímž cílem je prostřednictvím obsahové analýzy zpracovat selekční obraz dokumentu a vytvořit věcný katalogizační záznam. **Věcná katalogizace** je nedílnou součástí katalogizace a navazuje na **jmennou katalogizaci** (jmenného pořádání informací, jmenného popisu, jmenného zpracování).

U věcného pořádání jde odborně o proces tvorby věcných selekčních údajů a jejich přidělování dokumentům.

2.1 Bibliografický záznam, katalogizační záznam, katalogy

Výstupem procesu katalogizace (jmenné i věcné) je **katalogizační záznam**. Ten umožňuje přístup ke knihovnímu fondu, a to prostřednictvím údajů o lokaci z formálních a obsahových znaků dokumentů a informuje o jeho základních údajích (autor, název, téma atd.) a jeho fyzickém umístění.

DEFINICE

Bibliografický záznam je ověřený a standardizovaný soubor údajů o bibliografickém zdroji. Skládá se z bibliografického popisu, selekčních údajů, obsahové charakteristiky, lokačních, exemplářových a kódovaných údajů. Slouží k identifikaci a zajištění přístupu dokumentu. Je vytvořený jednotně, má danou formální úpravu záznamu a má danou strukturu.

DEFINICE

Katalogizační záznam je definován jako druh bibliografického záznamu. Původně byl rozlišován od bibliografického záznamu tím, že obsahoval lokační údaje o dokumentu. Katalogizační záznam byl původně záznam pro katalog a bibliografický záznam byl záznamem pro bibliografii.

Dříve se pro zpracovaný **katalogizační záznam** používaly standardizované katalogizační lístky rozměru 125x75 mm, které byly vytištěny a uloženy v **klasickém, lístkovém katalogu**. Dnes, v době automatizovaných knihovních systémů jsou katalogizační záznamy uloženy v elektronickém katalogu a vyhledatelné v **elektronickém katalogu, tzv. OPACu** (Online Public Access Catalogue – veřejně přístupný online katalog, elektronický katalog, online přístupný).

Složení struktury bibliografického záznamu:

- záhlaví,
- popisné údaje,
- obsahová charakteristika,
- lokační údaje,
- služební údaje.

2.1.1 ZÁHLAVÍ, POPISNÉ ÚDAJE

Záhlaví a popisné údaje jsou doménou jmenného popisu. Záhlaví obsahuje jméno autora v unifikovaném tvaru (příjmení, jméno) a popisné údaje jsou rozděleny do 7 oblastí údajů. Pořadí údajů a interpunkce mezi a v jednotlivých oblastech je závazné.

Schéma údajů:

Údaje o názvu a odpovědnosti. – Údaje o vydání. – Nakladatelské údaje. – Údaje fyzického popisu. – Údaje o edici. – Údaje poznámky. – Údaje o standardním čísle a dostupnosti.

2.1.2 OBSAHOVÁ CHARAKTERISTIKA

Obsahová charakteristika vyjadřuje obsah dokumentu. Je to nejdůležitější oblast pro věcnou katalogizaci. Je to nepovinný údaj v bibliografickém záznamu a je výsledkem obsahové analýzy, která vychází z popisných a obsahových údajů, mezi které patří:

- název a podnázev,
- původce (autoři, překladatelé, ilustrátoři atd.),
- nakladatelské údaje,
- vrocení,
- úvod, předmluva, doslov, obsah a rejstříky.

Cílem obsahové analýzy je obsahová charakteristika dokumentu, která má podobu **anotace** nebo **referátu**.

2.1.3 LOKAČNÍ ÚDAJE

Lokační údaje uvádějí konkrétní místo uložení exempláře dokumentu (knihovní jednotky) v knihovně.

2.1.4 SLUŽEBNÍ ÚDAJE

Služební údaje slouží pro vnitřní potřebu knihovny. Může zde být uvedeno přírůstkové číslo dokumentu, datum vytvoření záznamu nebo zkratka katalogizátora.

2.2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy

Funkční požadavky na bibliografické záznamy jsou blíže charakterizovány v publikaci IFLA, která byla vydána v roce 1998. Tato studie měla snahu definovat entity, tj. potřeby uživatelů záznamů. Zjišťovala funkčnost bibliografických záznamů a snažila se zefektivnit proces katalogizace, snížit náklady a minimalizovat údaje v bibliografickém záznamu.

Základem této studie je konceptuální model na podporu dalšího vývoje pravidel bibliografického popisu, tzv. model FRBR.

FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) nebo také česky **Funkční požadavky na bibliografické záznamy** tvoří základ pro nová katalogizační pravidla RDA, která začala platit od května 2015.

Podle rozsahu uváděných údajů se bibliografické záznamy dělí podle české katalogizační politiky na:

- **Minimální záznam**
- **Doporučený záznam**
- **Záznam pro ČNB**

2.2.1 MINIMÁLNÍ ZÁZNAM

Minimální záznam je katalogizační záznam obsahující nezbytně nutné prvky bibliografického popisu, které představují minimální povinný rozsah záznamu pro konkrétní souborný katalog.

2.2.2 DOPORUČENÝ ZÁZNAM

Rozsah a obsah minimálního záznamu byl stanoven tak, aby obsahoval minimum údajů, které umožní základní identifikaci dokumentu a jeho vyhledání. Pro větší knihovny byla stanovena tzv. doporučená úroveň záznamu, tj. minimální záznam rozšířený o další významné atributy.

2.2.3 ZÁZNAMY PRO ČNB

Záznamy dokumentů vydané na území České republiky. Většinou se jedná o záznamy dokumentů zaslaných do Národní knihovny ČR jako povinný výtisk. Nabízí nejucelenější zdroj bibliografických informací nejen o českém písemnictví, ale je i primárním referenčním zdrojem informací o produkci vydané na území ČR.

2.3 Katalogy

Jedním z výsledků práce katalogizátora jsou katalogy. Katalogy informují o dokumentech ve fondu a umožňují jejich vyhledávání podle **lokačních značek (signatur)**.

Informují o existenci děl určitého autora, s určitým názvem, o určitém tématu, upozorňují na literaturu, kterou knihovna vlastní. Jsou vytvářeny podle určitého plánu a přesných pravidel.

DĚLENÍ KATALOGŮ:

podle zpracování:

- tradiční (lístkové)
- elektronické (počítačové, strojové)

podle nosiče katalogizačního záznamu:

- na papírovém nosiči (lístkové, svazkové)
- katalogy na mikromédiích (na mikrofilmech a mikrofiších)
- online katalogy (OPAC)

podle selekčních údajů, tedy podle jakého rejstříku hledáme:

- jmenné (podle autorů)
- názvové, předmětové, systematické

podle typu dokumentů:

- katalogy neperiodických publikací (monografií)
- seriálů (pokračujících zdrojů)
- katalog firemní literatury apod.

podle určení:

- čtenářské (uživatelské)
- služební

2.4 Knihovnické standardy

Za **knihovnický standard** (v rámci věcného pořádání) je možné označit nástroj pro dosahování, udržování a zvyšování kvality věcného zpracování. Cílem takových standardů je umožnění kooperace při vytváření katalogizačních záznamů a podpora spolupráce knihoven v automatizovaných knihovnických systémech.

Pro knihovny, které přispívají svými záznamy v elektronické podobě do **Souborného katalogu ČR**, jsou od května 2015 závazné tyto knihovnické standardy:

Výměnný formát MARC 21 (URČUJE, KAM ZAPISOVAT ÚDAJE)
Pravidla RDA pro katalogizaci (URČUJÍ, JAK ZAPISOVAT ÚDAJE)
Minimální záznam pro Souborný katalog ČR (URČUJE ROZSAH ÚDAJŮ)

2.4.1 SOUBORNÝ KATALOG ČR

Souborný katalog ČR je elektronická databáze, kterou spravuje a rozšiřuje Národní knihovna ČR. Obsahuje údaje o knihovním fondu českých knihoven a institucí, které přispívají do katalogu svými záznamy.

Je nutno dodržovat pravidla přispívání, odesílání a využívání záznamu do SK ČR, která jsou uvedena na oficiálních stránkách www.caslin.cz.

2.4.2 VÝMĚNNÝ FORMÁT MARC

Pro tvorbu a mezinárodní výměnu strojově čitelných bibliografických záznamů byly již v 60. letech 20. století vytvořeny tzv. **komunikativní, výměnné formáty**. V České republice se výměnné formáty začínaly používat v 90. letech 20. století v souvislosti se zaváděním automatizace do knihoven.

Nejdříve se používal od roku 1996 výměnný formát UNIMARC a od roku 2003 výměnný formát MARC, který fungoval v některých institucích souběžně s UNIMARCEM. Od května 2015 jsou bibliografické záznamy spojovány pouze s formátem MARC 21 (verze).

DEFINICE

TDKIV definuje **výměnný formát** jako „Standardizovaný formát struktury bibliografického, katalogizačního záznamu, autoritního záznamu, klasifikačních údajů, sloužící pro výměnu dat mezi jednotlivými informačními institucemi anebo systémy. Stanoví povinné údaje pro výměnu, pořadí údajů, jejich odpovídající kódová označení a pravidla použití“.

2.4.3 PRAVIDLA RDA

Pravidla RDA (Resource Description and Access) byla vytvořena s cílem přiblížit bibliografický popis konceptuálním modelům FRBR. Hlavní důraz je kladen na záhlaví a přístupové prvky vůbec – značná část pravidel je věnována vytváření autorizovaných forem záhlaví.

2.5 Standardy pro věcnou katalogizaci

- NÁRODNÍ AUTHORITY (VĚCNÉ AUTHORITY)
- FORMÁT MARC 21/AUTHORITY
- PŘEDMĚTOVÁ HESLA NÁRODNÍ KNIHOVNY (PHNK)
- PRAVIDLA RDA
- INFORMAČNÍ MATERIÁLY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR
- METODA KONSPEKTU
- MDT – MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TRŽIDĚNÍ

Dva uvedené standardy: **MDT** a **Metoda Konspektu** jsou rozebrány v kapitolách níže a formát MARC 21 vysvětlen v podkapitole: Knihovnické standardy.

2.5.1 NÁRODNÍ AUTHORITY

DEFINICE

Autoritní záznam definuje TDKIV jako: ověřený a standardizovaný soubor autorizovaných a variantních forem údajů o osobě, rodině, korporaci, dílu, vyjádření, provedení, jednotce nebo tématu.

Autority se dělí na:

- **jmenné** (jména osob, rodin a rodů, korporace, názvy akcí),
- **věcné** (podrobněji níže).

Autoritní záznamy jsou shromažďovány a setříděny v databázích, v tzv. souborech autorit a většinou jsou součástí knihovního katalogu.

Nejdůležitějším prvkem autoritního záznamu je autorizovaný selekční údaj, tzn. slovní vyjádření pro daný pojem, který je preferovaný.

Za **Soubor autorit** je považován:

- soubor ověřených a unifikovaných jmenných a věcných údajů určených pro zpracování a vyhledávání dokumentů.

Národní knihovna ČR zprovoznila a buduje portál Národních autorit na adrese: <http://authority.nkp.cz>

The screenshot displays the web interface of the National Database of National Authorities (Národní autority) of the Czech National Library. The page is titled 'Databáze Národních autorit NK ČR'. It features a navigation bar with links like 'Konec', 'Přihlášení', 'Databáze', 'Dílečtí báze', 'Nastavení', 'Otázky', and 'Nápověda'. Below the navigation bar, there are search filters and a list of search results. The search filters include 'Vyhledávání / Rejstříky', 'Základní vyhledávání', 'Rozšířené vyhledávání', 'Vyhledávání CCL', and 'Návrh nové autority'. The search results are displayed in a grid format, showing various entries such as '1 soukromé střední odborné ...', '1951 1928-1990 ištvan ...', '2 náměstí most česko', 'areál bojiště bitvy 1813 ...', 'bauer alois', 'biblické citáty', 'biografie', 'čapek', 'čapek josef', 'čapek karel', 'čížek karel', 'domažlice gymnázium', 'domažlice městské kulturní', 'domažlice městský úřad', 'genealogie', 'ge129747', 'hanuš svačina', 'havránek bohuslav', 'hlasný josef', 'hudební skupina', 'jaromír borecký', 'jaroslav zaorálek', 'karel čapek', 'lůčky ružomberok slovensko', 'magnesia litera', 'makoto shinozuka', 'manning', 'mnichovská dohoda', 'modlitby', 'paustevník', 'pavel floss', 'pietor ambro 1843-1906', 'poezie', 'pohádky', 'průcha jaroslav', 'příběhy', 'romány', 'sedlák jiri', 'slovenské komorné divadlo ...', 'slovníky', 'thomas hyland eriksen', 'učebnice', 'unidroit', 'úvahy', and 'vávrov josef'.

2.5.2 VĚCNÉ AUTORITY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

DEFINICE

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) definuje věcnou autoritu jako: „Souhrnné pojmenování pro autoritní termíny označující téma, formu, druh či fyzické vlastnosti dokumentu nebo pro autoritní klasifikační znaky“.

Soubor věcných autorit představuje národní standard pro věcné pořádání a vyhledávání informací. Zohledňuje a respektuje mezinárodní standardy a je určen zejména pro využití v knihovnách s rozsáhlým univerzálním fondem.

Soubor věcných autorit by měl sloužit především jako:

- nástroj standardizace a unifikace věcných selekčních údajů na národní úrovni,
- nástroj pro sdílenou katalogizaci,
- nástroj integrace a unifikace věcných selekčních jazyků různých typů,
- podpora vzniku vícejazyčného pořadacího systému,
- uživatelsky vstřícný rešeršní nástroj.

Mezi věcné autority NK ČR patří:

- SOUBORY TEMATICKÝCH AUTORIT
- SOUBORY CHRONOLOGICKÝCH AUTORIT
- SOUBORY GEOGRAFICKÝCH AUTORIT
- SOUBORY FORMÁLNÍCH AUTORIT
- AUTORITNÍ SOUBOR METODY KONSPEKTU
- MDT

SOUBORY TEMATICKÝCH AUTORIT

Řízené, abecedně uspořádané soubory věcných selekčních údajů, lexikálních jednotek, mezi nimiž jsou vyjádřeny základní sémantické vztahy. Jsou určeny ke zpracování a vyhledávání dokumentů a v nich uložených informací.

Autoritní záznamy tematických termínů jsou zdrojem ověřených a unifikovaných autorizovaných selekčních údajů, témat označujících abstraktní entity, vědní a umělecké obory, objekty i specifické entity označující události a akce. Používají se jako nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti tematických autorit.

CHRONOLOGICKÉ AUTORITY

Používají se jako vstupní prvek bez dalších zpřesnění (roky nebo rozmezí let), případně jako chronologické zpřesnění (obecnější časová období, např. století).

GEOGRAFICKÉ AUTORITY

V souboru autorit jsou druhem věcné autority obsahující geografické jméno. Soubor geografických autorit obsahuje autoritní záznamy geografických názvů. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných geografických záhlaví a nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti geografických názvů. Z hlediska uživatele přispívá ke snadnému a rychlému vyhledání dokumentů a informací v nich obsažených pomocí geografických jmen.

Geografická autorita je druh autority obsahující geografické jméno. V případě kartografických dokumentů se většinou přidávají geografické autority, jež se ověřují v rejstříku autorit Národní knihovny.

Geografické jméno použité jako vstupní prvek může obsahovat vysvětlující, tzn. upřesňující pojmy, kvalifikátory, které se zapisují do téhož podpole v kulatých závorkách. Ke jménu místa (jinému než název země či státu) se připojuje jméno rozsáhlejšího územního celku ve funkci doplňku, tj. konkrétní místa se kvalifikují názvem státu, ve kterém se lokalita nachází. Jako doplněk se používá poslední (nejnovější) forma názvu státu.

POŘADÍ:

Lublaň (Slovinsko)

Pokud se nachází lokalita na území dvou států, doplňuje se o názvy obou států, uvádějí se v abecedním pořadí v závorce a jsou propojeny spojkou „a“.

POŘADÍ:

Orlické hory (Česko a Polsko: oblast)

Národní knihovna ČR vytváří a spravuje **Soubor geografických autorit**, jenž obsahuje autoritní záznamy geografických názvů. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví a nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti geografických názvů.

SOUBOR FORMÁLNÍCH AUTORIT

Soubor formálních autorit obsahuje autoritní záznamy formálních deskriptorů, které označují žánr nebo formu dokumentu. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví označující žánry a formy dokumentů.

Používá se jako nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti forem a žánrů dokumentů. Z hlediska uživatele přispívá ke snadnému a rychlému vyhledávání dokumentů pomocí formálních deskriptorů.

Soubor základních formálních deskriptorů lze najít zde:

<http://authority.nkp.cz/vecne-authority/soubor-formalnich-deskriptoru-1/soubor-zakladnich-formalnich-deskriptoru>

2.5.3 PHNK – PŘEDMĚTOVÁ HESLA NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

Soubory tematických, geografických, formálních i chronologických autorit vycházejí z databáze PHNK. Hesla jsou budována Národní knihovnou ČR a jsou základem pro soubor věcných autorit.

Základní charakteristika PHNK:

- slovní vyjádření obsahu, případně formy dokumentu na základě obsahové analýzy,
- sestává z jednoho nebo více prvků (vstupní prvek + zpřesnění),
- každý prvek musí být ve shodě se souborem věcných autorit,
- vychází z pravidel pro tvorbu **LCSH (Library of Congress Subject Headings – předmětová hesla Kongresové knihovny)**, pro jména osob, korporací a geografické názvy platí pravidla AACR2R,
- předmětová hesla se používala hlavně v předmětových katalogích a kartotékách, v bibliografických záznamech a seznamech, ve věcných rejstřících,
- systémy předmětových hesel byly vytvářeny v jednom národním jazyce,
- pomocí předmětových hesel se zpracovávala převážně odborná literatura (včetně periodických publikací).

OBEČNÁ PRAVIDLA, KTERÁ PLATILA PRO TVORBU HESEL PHNK:

- všechny důležité informace ve vstupním prvku,
- jako tematické zpřesnění se uvádí přesně dané termíny, které samy o sobě nemají význam,
- použijí se nejvýše dva zpřesňující prvky, pokud je potřeba další zpřesnění, raději se použije další heslo.

POŘADÍ:

heslo – geografický termín – chronologický termín

heslo – tematické zpřesnění – chronologický termín

heslo – geografický termín – chronologický termín

PŘÍKLAD:

dějiny architektury – Česko – 20. století

rekonstrukce staveb – dějiny – 20. století

politická krize – Alžírsko – 20. století

2.5.4 PRAVIDLA RDA (RESOURCE DESCRIPTION AND ACCESS)

Pravidla RDA vznikla jako nástupce dosavadních nejrozšířenějších pravidel AACR2R (Anglo-amerických katalogizačních pravidel). Pravidla vycházejí z modelů FRBR, i když jsou kompatibilní s pravidly AACR2R.

Vývoj pravidel RDA probíhal od roku 2005 a definitivní verze byla publikována v roce 2010. Po jejich dokončení se přestalo pracovat na změnách a aktualizacích v AACR2R.

Nová katalogizační pravidla přinášejí výrazné změny v bibliografickém popisu dokumentů, především ve jmenném popisu. V záznamech podle RDA se lze setkat nejen s jinou podobou některých údajů, ale i s jinými poli a podpoli.

Změnou, která se týká všech částí záznamu, je zápis bibliografických údajů přesně tak, jak se vyskytují na popisovaném zdroji, tzn. žádné zkracování slov, opravy nepřesností a chyb tisku, žádné výpustky, žádné nahrazování slovních vyjádření číslicemi apod.

Z hlediska změn u věcného popisu přechodem na pravidla RDA se jedná především o rozepisování zkratk (např. u chronologických údajů: stol. na století), přesun fiktivních, literárních a mytologických postav z pole 650 do pole 600.

V Česku pravidla RDA platí od 1. května 2015.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola Věcné pořádání je obsáhlejší než předchozí a podrobněji charakterizuje činnosti, které souvisí přímo s věcným popisem (věcnou katalogizací).

3 UNIFIKACE KATALOGIZACE

CÍLE KAPITOLY

- Pochopit a definovat centralizovanou tvorbu záznamů, unifikaci katalogizace a sdílenou katalogizaci.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Sdílená katalogizace, ústřední katalogizace, souborný katalog, katalogizace v knize.

Unifikace katalogizace souvisí se sdílenou katalogizací, tzn. s **centralizovanou tvorbou katalogizačních záznamů**. Online katalogy a internet umožnily propojení katalogů, výměnu záznamů, možnost prohlížet katalog na vzdálených místech, v cizích knihovnách, v cizích zemích. Aby si informační pracovníci ze vzdálených institucí vždy rozuměli a mohli si záznamy i vyměňovat (sdílet je), je potřeba mít jednotná pravidla (standarty) a postupy.

Ve jmenném popisu byla proto zavedena norma ISBD a na ně navazující katalogizační **pravidla RDA** (související se zavedením automatizovaných knihovních systémů). V dnešní době je pro katalogizování velmi důležitá centralizace katalogizačních záznamů, což práci zrychluje a zefektivňuje.

Mezi centralizovanou tvorbu záznamu patří:

- ÚSTŘEDNÍ KATALOGIZACE V LÍSTKOVÉ FORMĚ
- SDÍLENÁ KATALOGIZACE
- TVORBA SOUBORNÝCH KATALOGŮ
- KATALOGIZACE V KNIZE
- VYUŽITÍ ZÁZNAMŮ ČESKÉ NÁRODNÍ BIBLIOGRAFIE
- KOMBINACE UVEDENÝCH ZPŮSOBŮ

3.1 Ústřední katalogizace v lístkové formě

Tento typ byl zásadní v době tvorby lístkových katalogů. Dokumenty se zpracovávaly pro potřeby určité soustavy knihoven v některé ústřední knihovně či centru, např. kooperativní katalogizace.

3.2 Sdílená katalogizace

Katalogizace v automatizovaném knihovním systému, kdy si zúčastněné knihovny přírůstky nekatalogizují samy, ale využívají záznamy, které jsou zpracovány a uloženy v bibliografických centrech a jsou zpřístupněny v dialogovém režimu. Záznamy jsou pak přístupné spolupracujícím knihovnám. Katalogizační záznamy se ukládají do souborného katalogu a kopírují se do lokálních katalogů knihoven, které mají stejný dokument.

Nejlepším příkladem sdílené katalogizace je **Cluster**:

Do systému Cluster patří: Národní knihovna ČR v Praze, Moravská zemská knihovna v Brně a Vědecká knihovna v Olomouci. Tyto 3 knihovny s právem povinného výtisku zpracovávají značnou část české knižní produkce a zároveň i nezanedbatelný objem produkce zahraniční.

Při zpracování dokumentů již řadu let využívají protokolu Z39.50 pro přebírání záznamů, nejčastěji přebírají záznamy mezi sebou.

Model katalogizace je takový, že každá z knihoven provozuje své samostatné bibliografické báze, ovšem katalogizují do jediné centrální báze. Poté, co se nově zkatalogizovaný záznam uloží do centrální báze, musí ho katalogizátor zkopírovat do lokální báze, přičemž mezi oběma záznamy je vytvořena vazba.

Pokud je později tento záznam zaktualizován, provede se automaticky i aktualizace záznamu v lokální bázi. ALEPH Cluster tedy zajišťuje replikaci změn bibliografických i autoritních záznamů z centrální báze doází lokálních.

Je zbytečné provádět jakékoli úpravy v lokální bázi, neboť všechny změny budou přepsány záznamem z centrální báze. Tím je zaručeno, že budou knihovny veškeré záznamy zpracovávat v centrální bázi.

3.3 Tvorba souborných katalogů

Souborné katalogy obsahují záznamy dokumentů více než jedné knihovny nebo informační instituce. Mohou to být knihovny jednoho okresu, státu, soustavy knihoven určitého oboru apod. Je třeba si pamatovat, že záznamy vždy obsahují **sigly** (lokační značky knihoven), které identifikují, ve které informační instituci (knihovně) dokument je.

Naše největší reálné souborné katalogy jsou např. **Souborný katalog České republiky**, **SKAT** (katalog systémů LANius a CLAVIUS).

3.4 Katalogizace v knize

Cataloguing in Publication = CIP

Katalogizační záznam vytváří v ČR Národní knihovna v době, kdy kniha ještě není vydaná nebo v průběhu vydání na základě poskytnutí informací o knize od samotných autorů, nakladatelů či vydavatelů.

Najdete ji většinou na rubu titulního listu. Obsahuje jmennou i věcnou katalogizaci včetně Konspektu, MDT a klíčových slov.

Katalogizátor jen záznam překontroluje, jestli souhlasí s dokumentem a zapíše do systému. Tento proces katalogizátorům velmi urychluje práci, ale katalogizaci v knize obsahují zatím jen odborné knihy některých nakladatelství, např. Portál.

3.5 Využití záznamů České národní bibliografie

Předpokladem je zpracování podle stejných pravidel. Záznamy jsou jednotné (výstup na CD ROM či online), knihovny je doplní pouze vlastními lokačními údaji.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola zaměřená na sdílenou katalogizaci, tzn. jak co nejefektivněji a nejpřesněji zpracovat záznamy, aby došlo k ušetření času, a přitom byla zachována kvalita zpracovaných záznamů. Podrobněji jsme se zaměřili na jednotlivé typy centralizované tvorby záznamů.

4 PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ

CÍLE KAPITOLY

- Porozumět rozdílu mezi předmětovým a systematickým pořádáním.
- Umět rozlišit, co je jejich podstatou.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Předmětové pořádání, systematické pořádání, lexikální jednotky

4.1 Předmětové pořádání

DEFINICE

Předmětové pořádání (věcné zpracování informací, heslování, indexování) je druh věcného pořádání informací, při kterém je obsah dokumentu vyjádřen pomocí abecedně uspořádaných hesel, popř. **lexikálních jednotek**.

Slovně vyjádřený obsah, téma či předmět dokumentu je převáděn do formalizovaných hesel, která jsou v katalozích nebo kartotékách řazena abecedně. Prvky předmětového pořádání jsou: **předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory**.

4.2 Systematické pořádání

DEFINICE

Systematické pořádání informací je druh věcného pořádání, které je realizováno prostřednictvím systematického selekčního jazyka. **Systematický selekční jazyk** je věcný selekční jazyk založený na klasifikačním systému.

Slovník systematického selekčního jazyka je tvořen klasifikačními znaky, jeho struktura je prezentována nejčastěji hierarchickými vztahy mezi třídami. Součástí systematického pořádání jsou: **MDT a Metoda Konspektu**.

Při systematickém pořádání řadíme informace do určitého systému – logicky uspořádaného uzavřeného celku buď celého lidského vědění a praxe, nebo jeho části (konkrétní oblasti). Příbuzné pojmy se shlukují do oborů – **tříd**. Třídy jsou do určité míry podobné vědním oborům (**klasifikaci věd**).

Užíváme hierarchii pojmů uvnitř tříd:

- Přírodní vědy
- Biologie
- Anatomie
- Anatomie člověka
- Orgánové soustavy
- Nervový systém
- Nervová tkáň

Ke kvalifikaci se používají číselné notace:

- 611 Anatomie člověka
- 611.1/.8 Orgánové soustavy
- 611.81/.83 Nervový systém

SHRNUTÍ KAPITOLY

Podrobnější charakteristika systematického a předmětového pořádání, které bylo zmíněno v části o obsahové analýze.

5 MDT: MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TŘÍDĚNÍ

CÍLE KAPITOLY

- Shrnout poznatky o tvorbě a možnostech aplikace MDT.
- Naučit se používat symboly a znaky rozšiřující základní třídy MDT.
- Popsat verze klasifikačního systému Mezinárodního desetinného třídění.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

MDT, třídy MDT, znaky MDT, symboly, pomocné znaky, klasifikační systém MDT

5.1 MDT – charakteristika

MDT – mezinárodní desetinné třídění

UDC – Universal Decimal Classification (označení v angličtině)

- nejrozšířenější systematický selekční jazyk v ČR a od roku 1956 jej UNESCO doporučuje pro střední Evropu (výjimkou je Velká Británie),
- třídění vzniklo z DDT – Deweyho desetinného třídění, které má mezinárodní anglický název DDC (nejrozšířenější třídění ve světě), Melvil Dewey byl významný americký knihovník, který vymyslel originální knihovnické třídění založené na desetinném principu,
- dalším známým používaným tříděním je Třídění Kongresové knihovny ve Washingtonu LCC (Library of Congress Classification).

NOTACE MDT JE ČÍSELNÁ, DESETINNÁ

5.2 Základní třídy MDT

0 Všeobecnosti

1 Filozofie. Psychologie

2 Náboženství. Teologie

3 Společenské vědy

4 volná

5 Matematika a přírodní vědy

6 Aplikované vědy. Lékařství. Technika

7 Umění. Rekreace. Zábava. Sport

8 Jazyk. Lingvistika. Literatura

9 Geografie. Biografické studie. Dějiny

Každá hlavní třída stejně jako každá další hlavní třída MDT se člení připojováním dalších číslic na deset či méně oddílů nižšího řádu. Pro přehlednost se píše za každou třetí číslicí tečka.

PŘÍKLAD:

6	Užité vědy. Lékařství. Technika
61	Lékařské vědy. Medicína
616	Patologie. Klinická medicína
616.8	Neurologie. Neuropatologie. Nervový systém
616.85	Organické neurózy. Neuropatie
616.853	Epilepsie. Padoucnice

PŘÍKLAD:

62	Technika
621.3	Elektrotechnika
621.38	Elektronika
621.383	Fotonky a fotoelektrické články
621.383.292	Fotonásobiče

5.3 Znaky MDT

HLAVNÍ (JEDNODUCHÉ) ZNAKY MDT

- znaky vzniklé postupným rozkladem znaku MDT
- uvedeny v hlavních tabulkách

SLOŽENÉ ZNAKY MDT

- spojení dvou nebo více jednoduchých znaků MDT pomocí symbolů přiřazení či rozšíření nebo pomocí dvojtečky, dvojité dvojtečky či hranatých závorek

5.3.1 ZNAKY MDT – CHARAKTERISTIKA, NOTACE, SYMBOLY, POMOCNÉ ZNAKY

- značky přiřazení se používají tehdy, pokud se v tabulkách pro složený pojem nevyskytuje žádná samostatná notace
- pak se u složitěho pojmu, jehož obě složky jsou alespoň zhruba na stejné úrovni, spojují znaky MDT obou pojmů **znakem přiřazení: značkou +** (vyslovujeme a)
- značku lze opakovat mezi několika notacemi
- logické je pořadí buď podle významu jednotlivých členů, nebo vzestupně podle čísel MDT
- v případě takového složitěho pojmu, jehož jednotlivé složky následují ve výčtu v tabulkách v řadě za sebou, se používá **znak rozšíření: značkou / lomítka** (vyslovujeme až)

VYJÁDŘENÍ NOTACE MDT

- hlavní znak jednoduchý
- složený znak tvořený pomocí spojovacích symbolů + / :
- rozvinutý znak tvořený hlavním a pomocným znakem

SPOJOVACÍ SYMBOLY

- symbol přiřazení + (**plus**)
- symbol rozšíření / (**lomítko**)
- symbol vztahu : (**dvojtečka**)
- symbol podřazení [] (**hranaté závorky**)
- symbol pevného (nezaměnitelného) pořadí :: (**dvojitá dvojtečka**)

5.3.2 MOŽNOSTI VYTVÁŘENÍ SLOŽENÝCH ZNAKŮ SPOJOVACÍMI SYMBOLY

SYMBOL + (ČTE SE „A“)

PŘÍKLAD:

622 + 669 Hornictví a hutnictví

: SYMBOL VZTAHU (ČTE SE „DVOJTEČKA“ NEBO „KU“)

PŘÍKLAD:

622.333:622.271 Těžba kamenného uhlí povrchovým způsobem

/ SYMBOL ROZŠÍŘENÍ (ČTE SE „AŽ“ „LOMENO“)

PŘÍKLAD:

626/627 Vodní stavitelství

SYMBOL PŘÍRAZENÍ + (PLUS, ČTE SE „A“)

označuje složený předmět (znaky nenásledují bezprostředně za sebou)

PŘÍKLAD:

321+342.5	státní režim
002+007	informační zdroje

SYMBOL ROZŠÍŘENÍ / (LOMENO, ČTE SE „AŽ“)

označuje široký předmět, skupinu pojmů (znaky následují bezprostředně za sebou, úspornější způsob vyjádření)

PŘÍKLAD:

72/76	výtvarné umění
336.71/.73	peněžnictví
336.764/.768	obchodování s cennými papíry
27-1/-9	křesťanské učení

SYMBOL VZTAHU : („DVOJTEČKA“ + „PLUS“)

- může spojovat dva i více znaků
- je možno je obrátit nebo určit prioritní znak
- je progresivní, dochází k proměně MDT ve „dvojtečkovou klasifikaci“
- u složeného znaku tvořeného pomocí dvojtečky je důležité stanovit tzv. citační pořadí jednotlivých notací:

PŘÍKLAD:

504.5:502.51	znečištění hydrosféry
502.5:502.174	revitalizace krajiny

- rozlišující přívlastek se uvádí na 1. místě

PŘÍKLAD:

026/027:061	knihovnické asociace
82:7.079	literární festivaly
316.6:159.953	sociální paměť

- obor se uvádí na 1. místě

PŘÍKLAD:

316.74:2	sociologie náboženství
528.94:55	geologická kartografie
902:629.7	letecká archeologie
81:39	etnolingvistika
904:62	technické památky

336.5:355	vojenské výdaje
904:94(38)	mykénská kultura

SYMBOL PODŘAZENÍ [...]

- jde o případy dvou a více hlavních nebo rozvinutých znaků, k nimž se společně vztahuje další hlavní, rozvinutý nebo pomocný znak

PŘÍKLAD:

[133.5:51]:221.3	taoistická numerologie
[616.154:577.175.72]-008.6	syndrom inzulinové rezistence
[616.98:578.828]-052	nemocní AIDS
[910.4:338.48-51]-051	dobrodruzi

VŠEOBECNÉ POMOCNÉ ZNAKY

• znaky jazyka	symbol: =
• znaky formy	symbol: (0...)
• znaky místa	symbol: (1/9)
• znaky etnické	symbol: (=...)
• znaky času	symbol: "..."
• znaky vlastností	symbol: -02
• znaky materiálů	symbol: -03
• znaky osob	symbol: -05
• abecední členění	symbol: A/Z

ZVLÁŠTNÍ POMOCNÉ ZNAKY

• znaky se spojovníkem	symbol: -1/9
• znaky s tečkou a nulou	symbol: .01/.09
• znaky s apostrofem	symbol: '1/9'

5.4 Verze klasifikačního systému MDT

5.4.1 ZÁKLADNÍ ZDROJ MDT

Základním zdrojem pro tvorbu notací klasifikačního systému MDT, které se používají v bibliografických záznamech, je **MDT MRF** (Mezinárodní desetinné třídění – Master Reference File) obsahující 66 000 znaků, za jehož rozvoj a údržbu odpovídá Exekutivní výbor Konsorcia MDT sídlící v Haagu.

Zkrácená verze tohoto souboru obsahující asi 2 500 znaků zveřejněná v 52 jazycích, tzv. UDC Summary, je dostupná na stránkách **Konsorcia MDT**.

Aplikace **České MDT Online** obsahuje překlad úplné verze a je dostupná po registraci. V českém prostředí se v bibliografických záznamech používají dvě verze klasifikačního systému MDT: vybrané znaky MDT a standardní znaky MDT.

5.4.2 DRUHY TABULEK MDT

- **úplné vydání** (všechny znaky MDT všech tříd včetně pomocných znaků (cca 150 000 znaků))
- **střední vydání (cca 60 000 znaků)**
- **zkrácené vydání (cca 10 000 znaků)**
- **speciální (odvětvová, oborová) vydání** (zaměřená na vymezenou tematiku)
- **abecední rejstříky k tabulkám**

5.4.3 STANDARDNÍ ZNAKY MDT

Standardní znaky MDT používané ve větších knihovnách s univerzálním fondem jsou součástí tematických autorit a jsou dostupné v rámci souboru věcných autorit. Při přidělování znaků MDT je nutno respektovat rozhodnutí dané instituce.

5.4.4 VYBRANÉ ZNAKY MDT

Vybrané znaky MDT obsahují cca 1600 klasifikačních znaků, které slouží k hrubé klasifikaci knihovních fondů. Používají se především v menších a některých oborových knihovnách.

Webový odkaz pro vybrané znaky MDT: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/roztridit/mdt-tabulky2>

5.4.5 ČESKÉ MDT ONLINE

MDT je nejvíce využívaným klasifikačním systémem v České republice. Jde o vysoce flexibilní a efektivní pořadací systém, který se rozšířil do dvaceti pěti jazyků v šedesáti zemích světa, zejména na evropském kontinentu. I u nás patří k nejrozšířenějším. Jeho výraznou předností je univerzální charakter. Ten je dán schopností indexovat veškeré poznatky univerza a uspořádat je v rámci jednotlivých vědních oborů.

Od roku 1992 zajišťuje agendu MDT **Konsorcium pro MDT** (UDC Consortium) se sídlem v **Haagu**, které provádí v souboru MDT pravidelně úpravy a změny.

V roce 1994 obdržela Národní knihovna ČR od Konsorcia výlučnou licenci na zpřístupnění souboru znaků MDT v ČR. Z této licenční smlouvy vyplývá pro NK ČR právo celý soubor – UDC MRF (Universal Decimal Classification – Master Reference File) přeložit do češtiny a publikovat jej v tištěné nebo elektronické podobě.

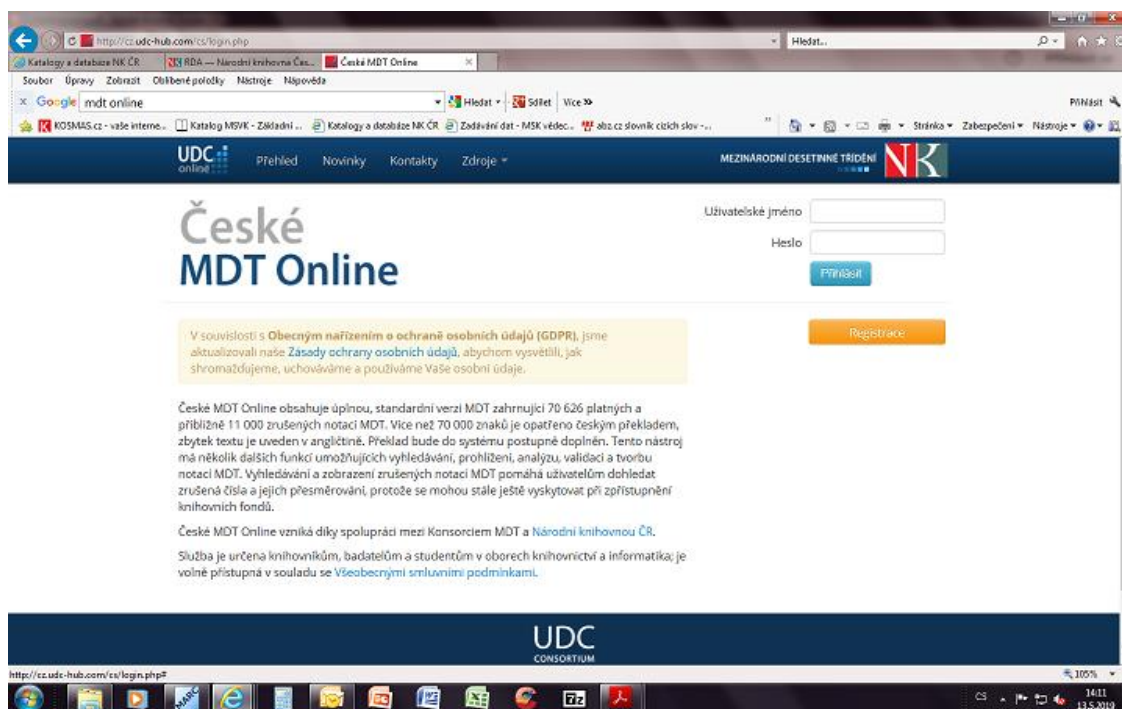
Aktuální podoba Mezinárodního desetinného třídění je dostupná online v české verzi na stránkách Konsorcia MDT, viz: <http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

Registrace ke službě je jednou z podmínek ze strany Konsorcia MDT a platí pro všechny účastníky všech jazykových verzí.

České MDT Online obsahuje úplnou, standardní verzi MDT zahrnující **70 626 platných** a přibližně 11 000 zrušených notací MDT. Více než 70 000 znaků je opatřeno českým překladem, zbytek textu je uveden v angličtině.

Jednodušší verze pro menší knihovny obsahuje 2 600 znaků a je volně dostupná bez registrace od roku 2009 na adrese (nyní v 52 jazykových verzích):

<http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=cs&pr=Y>

SHRNUTÍ KAPITOLY

Celá tato část se věnovala jednomu z charakteristických témat věcného pořádání a to MDT, které je typickým systematickým selekčním jazykem.

6 KONSPEKT

CÍLE KAPITOLY

- Definovat pojmy Konspekt, Konspektové schéma, Skupiny Konspektu.
- Rozlišit MDT a Konspekt.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Konspekt, Metoda Konspektu, Skupina Konspektu, Konspektové schéma

6.1 KONSPEKT – charakteristika, struktura

- zvláštní typ selekčního jazyka
- není předmětovým ani systematickým selekčním jazykem (chybí princip hierarchie, vyhledávání podle slov není spolehlivé)
- využívá se při standardizaci minimální úrovně věcného zpřístupnění
- neslouží pouze pro katalogizaci, ale též pro akvizici (doplňování a profilace fondu) a ochranu fondu

STRUKTURA:

- 26 předmětových kategorií (1. úroveň)
- cca 500 skupin (2. úroveň)
- 3. úroveň vznikne podřazením předmětových hesel nebo klíčových slov

VSTUPNÍ ČÁST

- klasifikační znak MDT a slovní označení
- tvoří s MDT neoddělitelný celek, obojí je pořadacím prvkem

PŘÍKLAD:

- **639.2/.6 – Rybářství**

VĚCNÉ HLEDISKO KONSPEKTU:

- mezinárodní standard pro systematické budování, hodnocení, popis a zpřístupnění knihovních fondů (metoda vyvinuta v 70. letech 20. stol. americkými univerzitními knihovnami)
- spojení systematického a předmětového principu
- 3 hierarchické úrovně (26 předmětových kategorií, 500 skupin Konspektu, 4000 témat, předmětů)

6.2 Metoda Konspektu

METODA KONSPEKTU

- souborná charakteristika fondu určité knihovny bez podrobných bibliografických informací
- užívá standardizovaný formát a metodiku (kódy a indexy) charakterizující tematickou strukturu knihovního fondu

SKUPINA KONSPEKTU JE:

- autorizovaný věcný selekční prvek, který nemůžeme libovolně upravovat. Stahujeme jej z autoritního rejstříku skupin Konspektu. Přidělujeme většinou jednu skupinu Konspektu, ve zvláštních stanovených případech dvě.

VZNIK:

- USA, konsorcium vysokoškolských knihoven

DŮVODY:

- nedostatek financí
- možnost obhájení akviziční politiky
- budování fondů i s ohledem na fondy jiných informačních pracovišť stejné oblasti, oborová specializace apod.
- postupně se metoda rozšířila do řady zemí (Austrálie, Anglie, Francie, Holandsko)

KONCEPCE BUDOVÁNÍ FONDU – FÁZE PRÁCE:

- indexování dokumentů předmětovými skupinami Konspektu,
- rozbor fondu podle jednotlivých předmětových skupin,
- stanovení cíle při budování fondu,
- stanovení koncepce pro dosažení cíle.

NÁSTROJ PRO POPIS A HODNOCENÍ KNIHOVNÍHO FONDU

ROZBOR FONDU UMOŽŇUJE:

- stanovit stav fondu (zastoupení oborů, odbornou úroveň dokumentů, fyzický stav apod.),
- posoudit současnou akviziční politiku,
- vytvořit promyšlenou, zdůvodněnou strategii budování fondu,
- porovnat fond s fondy jiných knihoven.

6.3 Konspektové schéma

KONSPEKTOVÉ SCHÉMA se skládá z:

- 26 základních Předmětových kategorií a k nim podřízených podkategorií, tzv. skupin Konspektu.

1. Antropologie, etnografie
2. Biologické vědy
3. Divadlo, film, tanec
4. Ekonomické vědy. Obchod
5. Filozofie a náboženství
6. Fyzika a příbuzné vědy
7. Geografie. Geologie. Vědy o zemi
8. Historie a pomocné historické vědy. Biografické studie
9. Hudba
10. Chemie. Krystalografie. Mineralogické vědy
11. Jazyk, lingvistika a literární věda
12. Knihovnictví, informatika, všeobecné, referenční literatura
13. Matematika
14. Lékařství
15. Politické vědy
16. Právo
17. Psychologie

- 18. Sociologie
- 19. Technika. Technologie. Inženýrství
- 20. Tělesná výchova a sport. Rekreaace
- 21. Umění a architektura, muzeologie
- 22. Výchova a vzdělávání
- 23. Výpočetní technika
- 24. Zemědělství
- 25. Beletrie
- 26. Literatura pro děti a mládež

Předmětové kategorie jsou opatřeny pořadovými čísly, která nejsou klasifikačními znaky; mezi nimi a klasifikačními znaky není žádná souvislost.

Skupina Konspektu se skládá z klasifikačního znaku MDT a ekvivalentního slovního označení

PŘÍKLADY SKUPIN KONSPEKTU:

791/793 - Divadlo, film, tanec (obecně)

791 - Film. Cirkus. Lidová zábava

792 - Divadlo. Divadelní představení

793.3 - Pohybové umění. Tanec

793.8 - Zábavná magie

KONSPEKTOVÉ SCHÉMA přináší informaci o tematickém složení fondu instituce.

Pomocí údaje skupiny Konspektu a čísla Předmětové kategorie, které je součástí tohoto údaje, se uživatel snadněji orientuje v tematickém složení fondu dané knihovny. Nejčastěji se používá jedna skupina Konspektu vyjadřující hlavní téma dokumentu. Ve vytipovaných případech se doporučuje uvést dvě skupiny Konspektu.

2 SKUPINY KONSPEKTU SE PŘIDĚLUJÍ:

- spadá-li obsah dokumentu do dvou odlišných tematických oblastí a nelze určit převládající tematickou oblast

- k vyjádření určitých **formálních charakteristik** (v pořadí druhý znak skupiny Konspektu, jako první v pořadí se uvádí **hlavní téma dokumentu, tedy obor** – za obor se považuje i národní literatura) při popisu **literatury pro děti a mládež, učebnic, oborových jazykových slovníků, bibliografií, biografií, rukopisů, starých tisků a vzácných dokumentů, map, atlasů, glóbů a starých map.**

PŘÍKLAD:

učebnice	(obor + 37.016)
jazykové slovníky	(obor + 81)
bibliografie	(obor + 01)
biografie	(obor + 929)
literatura pro děti a mládež	(obor + 821-93 nebo 0/9- 053.2)
rukopisy a vzácné tisky	(obor + 09)

ELEKTRONICKÁ VERZE KONSPEKTOVÉHO SCHÉMATU:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/vecne-zpracovani-vecne-autority/konspektove-schema-verze-2016>

Ident. číslo	sk133258
Kategorie Konsp.	1 - *Antropologie, etnografie
Skupina	304 - Kulturní politika
	318.7 - Sociologie kultury. Kulturní život
	39 - Kulturní antropologie. Etnologie. Etnografie
	391 - Oděv, móda, ozdoby
	392 - Zvyky, mravy, obyčeje v soukromém životě
	393 - Smrt. Pohřby. Obyčeje při úmrtí
	394 - Veřejný a společenský život. Každodenní život
	395 - Společenské chování. Etiketa
	398 - Folklor. Lidové tradice
	572 - Fyzická antropologie
	599.89 - Hominidae. Hominidi - lidé
Poznámka	Předmětová kategorie zahrnuje problematiku oborů a oblastí: antropologie (kulturní i fyzická), etnografie, etnologie, kulturní politika, sociologie kultury, kulturní život, móda, zvyky, obyčeje, tradice v soukromém i společenském životě, folklor (lidové tradice a zvyky).

SHRNUTÍ KAPITOLY

Konspekt patří k dalším představitelům selekčního jazyka. Je součástí budování knihovního fondu, a proto je důležité znát Konspektové schéma a 26 základních předmětových kategorií.

7 VĚCNÉ POŘADÁNÍ, JEDNOTLIVÉ VĚCNÉ SELEKČNÍ ÚDAJE

CÍLE KAPITOLY

- Seznámit se s věcnými selekčními údaji.
- Pochopit tvorbu předmětových hesel.
- Umět rozlišit jednotlivé typy věcných autorit.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Věcné selekční údaje, věcné autority, předmětová hesla

Pokud chceme vyjmenovat a popsat jednotlivé selekční údaje potřebné k věcnému pořadání, je potřeba definovat pár základních pojmů a to:

- Bibliografická entita
- Autorita
- Soubor autorit
- Věcná autorita
- Geografická autorita
- Selekční údaj
- Předmětová hesla
- Věcné (tematické) heslo
- Chronologické heslo
- Klíčové slovo

DEFINICE

Bibliografická entita je součástí pojmového modelu bibliografického univerza FRBR. Zahrnuje **entity dílo, vyjádření, provedení a jednotka**. Bibliografická entita je modelem produktu intelektuální nebo umělecké činnosti člověka. Tento produkt může mít abstraktní i fyzickou formu a je předmětem bibliografického zpracování.

Autorita je ověřený a standardizovaný soubor autorizovaných a variantních forem údajů o osobě, rodině, korporaci, dílu, vyjádření, provedení, jednotce nebo tématu.

Soubor autorit je soubor ověřených a unifikovaných jmenných či věcných selekčních údajů určených pro zpracování a vyhledávání dokumentů s nezbytným odkazovým a poznámkovým aparátem.

Věcná autorita je charakterizována jako souhrnné pojmenování pro autoritní termíny označující téma, formu, druh či fyzické vlastnosti dokumentu nebo pro autoritní klasifikační znaky.

Geografická autorita je v souboru autorit druh jmenné autority, obsahující geografické jméno.

Selekční údaj je jméno, termín, kód zastupující bibliografickou či autoritní entitu. Prostřednictvím selekčního údaje jsou bibliografická nebo autoritní data organizována, vyhledávána a identifikována.

Předmětová hesla jsou považována za základ pro soubor věcných autorit. Jde o slovní vyjádření obsahu, popř. formy.

Věcné (tematické) heslo je **předmětové heslo**, v němž záhlaví (vstupní prvek) představuje termín označující obecné téma (věcný pojem).

Chronologické heslo je předmětové heslo vyjadřující časový údaj, který je tématem dokumentu, popř. časově určuje hlavní téma.

Klíčové slovo je významové slovo nebo slovní spojení, obvykle ve formalizované podobě, vybrané z názvu nebo textu dokumentu a sloužící jako věcný selekční údaj.

7.1 Předmětová hesla

- slovní vyjádření obsahu, případně formy dokumentu na základě obsahové analýzy
- sestává z jednoho nebo více prvků (**vstupní prvek + zpřesnění**)
- každý prvek musí být ve shodě se souborem věcných autorit
- vychází z pravidel pro tvorbu **LCSH (Library of Congress Subject Headings – předmětová hesla Kongresové knihovny)**, pro jména osob, korporací a geografické názvy platí **pravidla RDA**

CHARAKTERISTIKA:

- předmětová hesla se používala/používají hlavně v **předmětových katalozích a kartotékách, v bibliografických záznamech a seznamech, ve věcných rejstřících**
- systémy předmětových hesel byly vytvářeny v **jednom národním jazyce**

- pomocí předmětových hesel se zpracovává **převážně odborná literatura (včetně periodických publikací)**
- krásná literatura (beletrie) jen tehdy, je-li **předmětem skutečná osoba nebo událost a jsou-li zachovány známé historické skutečnosti**

Předmětová hesla zachovávají přirozený slovosled.

PŘÍKLAD:

- zpracování dřeva
- rodinné vztahy
- pěstování zahradních rostlin

TVORBA PODHESEL:

- podheslo vyjadřuje **pojem, vlastnosti pojmu, proces, zeměpisné určení, chronologické podheslo,**
- podheslo vyjadřuje **pojem, který je k pojmu v hesle v bezprostředním vztahu,**
- **jednoslovný doplněk hesla,** víceslovné tematické podheslo,
- k přesnému vyjádření pojmu je zapotřebí několika **přídavných jmen** a ta se uvádějí ve sledu, který postupně a logicky upřesňuje (zužuje) pojem vyjádřený substantivem,
- pro rozlišení většího množství formálně příbuzných dokumentů se formální podheslo rozšiřuje o údaj charakterizující **zaměření, resp. určení druhu dokumentu,**
- historický jev nemá charakter **oficiálního názvu, uvádí se přednostně zeměpisný.**

OBEČNÁ PRAVIDLA:

- všechny důležité informace jsou ve **vstupním prvku,**
- zpřesňující prvky jsou shodné **s autoritním záhlavím,**
- jako tematické zpřesnění se uvádí přesně dané termíny, které samy o sobě nemají význam,
- použijí se nejvýše dva zpřesňující prvky, pokud je potřeba další zpřesnění, raději se použije další heslo.

POŘADÍ:

heslo – geografický termín – chronologický termín

heslo – tematické zpřesnění – chronologický termín

heslo – geografický termín – chronologický termín

PŘÍKLAD:

- dějiny architektury – Česko – 20. století
- rekonstrukce staveb – dějiny – 20. století
- politická krize – Alžírsko – 20. století

POŘADÍ A PŘÍKLADY:

téma

- adaptivní řídicí systémy
- ústavní sociální péče

téma – tematické zpřesnění

- škola – humor
- nemocnice – financování

téma – tematické zpřesnění – čas

- knihovny – ekonomické aspekty – 21. století

téma – čas

- české malířství – 20. století
- hudba – 1920–1980

téma – místo – čas

- hudba – Česko – 18. století
- architektura – Polsko – 1918–2000

místo – tematické zpřesnění – čas

- Česko – dějiny – 19. století
- Polsko – politika a vláda – 20. století

7.2 Tematická (věcná hesla) – věcné autority

Používání věcných témat a slovních spojení u věcného pořádání informací se řídí přesnými pravidly, která jsou jednotná. Níže jsou uvedeny hlavní zásady jejich tvorby s příklady. Osoby, korporace a akce jako předmět jsou shodné se jmennými údaji, jen se evidují v jiných polích v MARCu 21.

7.2.1 TYPY VĚCNÝCH AUTORIT

- Osoba jako předmět
- Korporace jako předmět
- Akce jako předmět
- Unifikovaný název
- Tematické autority
- Geografické autority
- Formální autority
- Chronologické autority

7.2.2 HLAVNÍ ZÁSADY PRO POUŽÍVÁNÍ VĚCNÝCH AUTORIT:

Lexikální jednotky (slova) jsou většinou tvořeny:

- podstatným jménem nebo spojením podstatných jmen
(běh, cvičení s kužely)
- spojením podstatného a přídavného jména, popř. příslovce
(tělesně postižení, americký fotbal)
- slovesa se převádějí na podstatná jména
(praní, žehlení)
- slova jsou uváděna v 1. pádě množného čísla, pokud je to možné
(odpady)
- spojení slov (sousloví) tvořené podstatným a přídavným jménem píšeme na začátku s přídavným jménem
(americká literatura)

VÝJIMKU TVOŘÍ:

- odborné názvy
(kyselina sírová, hřib smrkový)
- zeměpisná jména s označením světových stran
(Evropa střední, Morava jižní)
- ale název kontinentu se píše
(jižní Amerika)

- je třeba omezovat výrazy s malou informační hodnotou (**základy, problémy, hodnoty, metody**) a vyhýbat se neurčitým (**vágním**) slovům

7.2.3 TVORBA NOVÝCH VĚCNÝCH AUTORIT

Tvorba nových věcných autorit je v dnešní době spíše výjimečná, lze si vystačit s již vytvořenými věcnými autoritami. Lze posílat návrhy nových autorit Národní knihovně ČR, která je posoudí. To však platí především pro veřejné knihovny s univerzálním fondem. Pro specializované, vysokoškolské a např. vědecké knihovny jsou daná hesla někdy nedostačující.

7.2.4 PORTÁL NÁRODNÍ AUTORITY

Národní knihovna ČR zprovoznila a buduje portál, rozcestník k problematice souborů národních autorit:

https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=aut

The screenshot displays the web interface of the AUT - Databáze národních autorit NK ČR. The page has a header with navigation links like 'Konec', 'Přihlášení', 'Databáze', 'Výsledky dotazu', 'Díleč báze', 'Předchozí dotazy', 'Nastavení', 'Otázky', 'Historie', and 'Nápověda'. Below the header, there are search filters and options. The 'Základní vyhledávání' section includes a dropdown for 'Vyberte údaj pro vyhledávání:' (set to 'Všechny údaje'), a text input for 'Zadejte slovo nebo slovní spojení:', and a radio button for 'Blížkost slov?' (set to 'Ne'). There are also links for 'Soubor tematických autorit', 'Soubor geografických autorit', and 'Soubor formálních autorit'. A section for 'Prohlížení rejstříků' includes a dropdown for 'Vyberte rejstřík k prohlížení:' (set to 'Jméno osobní') and a text input for 'Zadejte heslo k otevření rejstříku:'. At the bottom, there is a list of 'Nejčastější dotazy za poslední měsíc:' with various search terms like '1 soukromé střední odborné...', '1951 1928-1990 listvan...', '2 náměstí most česko agot', etc.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Další stěžejní část k opoře věcného pořádání se zabývá přímo výčtem věcných selekčních údajů potřebných k obsahové charakteristice zpracovaného záznamu.

8 VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ V AUTOMATIZOVANÉM SYSTÉMU

CÍLE KAPITOLY

- Objasnění použití věcného katalogizování v automatizovaném knihovním systému.
- Specifikovat zápis věcných selekčních údajů.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Výměnný formát MARC 21, názvy polí

Zápis věcných selekčních údajů závisí na automatizovaném knihovním systému. Jednotlivé údaje zapisuje do polí a podpolí výměnného formátu. Od roku 2015 zavedením **pravidel RDA** je jediným formátem **MARC 21** (Machine Readable Cataloging), strojem čitelná katalogizace.

Ve výměnném formátu MARC 21 se pro věcné selekční údaje užívají pole:

• 072	Konspekt
• 080	Mezinárodní desetinné třídění
• 600, 610, 611, 630, 648, 650, 651	Předmětová hesla (věcné téma)
• 655	Forma nebo žánr

8.1 Pole 072

072 SKUPINA KONSPEKTU (O)

V minimálním záznamu pro souborný katalog je povinné uvést buď znak skupiny Konspektu (pole 072) nebo klasifikační znak MDT (pole 080).

- pole obsahuje údaj skupiny Konspektu, do které je obsah dokumentu zařazen
- pole 072 je opakovatelné, jsou-li dokumentu přiděleny dvě skupiny Konspektu, proto údaj v závorce (O)
- první indikátor se nevyplňuje
- druhý indikátor má hodnotu 7
- podpole \$2 obsahuje údaj Konspektu označující používané kategorizační schéma,

- podpole \$9 obsahuje údaj Předmětové kategorie, do které je daná skupina Konspektu zařazena.

INDIKÁTORY

První indikátor: nedefinován

Druhý indikátor: kód zdroje

7 Zdroj specifikován v podpoli \$2

PODPOLE

\$a Klasifikační znak skupiny Konspektu (NO)

\$x Slovní vyjádření skupiny Konspektu (NO)

\$2 Kód zdroje (NO)

\$9 Pořadové číslo předmětové kategorie (NO)

PŘÍKLADY:

072 7 |a 316.4/.7 |x Sociální interakce |2 Konspekt |9 18

072 7 |a 796 |x Sport. Hry. Tělesná cvičení |2 Konspekt |9 20

DVĚ SKUPINY KONSPEKTU SE PŘIDĚLUJÍ:

- běžně se používá jedna skupina Konspektu, která nejvíc charakterizuje obsah dokumentu,
- 2 skupiny Konspektu se používají pouze v případech konkrétních žánrů,
- v těchto výjimkách se první znak Konspektu týká hlavního tématu (oboru) dokumentu a druhý znak Konspektu upřesňuje žánr dokumentu.

Mezi žánry, které umožňují vytvořit druhý znak Konspektu, patří:

- literatura pro děti a mládež,
- učebnice,
- jazykové slovníky,
- bibliografie,
- biografie, autobiografie,
- rukopisy, staré tisky a vzácné dokumenty,
- mapy, atlasy a staré mapy.

PŘÍKLADY:

072 7 |a 316.4/.7 |x Sociální interakce |2 Konspekt |9 18

072 7 |a 37.016 |x Učební osnovy. Vyučovací předměty. Učebnice |2 Konspekt
|9 22

072 7 |a 791 |x Film. Cirkus. Lidová zábava |2 Konspekt |9 3

072 7 |a 929 |x Biografie |2 Konspekt |9 8

072 7 |a 811.134 |x Iberorománské jazyky |2 Konspekt |9 11

072 7 |a 37.016 |x Učební osnovy. Vyučovací předměty. Učebnice |2 Konspekt
|9 22

VŠIMNĚTE SI

U literatury pro děti a mládež se rozlišují u druhého žánrového znaku 2 možnosti:

Naučná literatura pro děti a mládež má druhý znak Konspektu: 0/9

PŘÍKLAD

072 7 |a 629 |x Dopravní prostředky |2 Konspekt |9 19

072 7 |a 0/9-053.2 |x Literatura pro děti a mládež (naučná) |2 Konspekt |9 26

Beletrie pro děti a mládež má znak druhé skupiny Konspektu: 821-93

PŘÍKLAD

072 7 |a 821.11 |x Germánské literatury |2 Konspekt |9 25

072 7 |a 821-93 |x Literatura pro děti a mládež (beletrie) |2 Konspekt |9 26

8.2 Pole 080 Mezinárodní desetinné třídění (O)

- pole obsahuje znak Mezinárodního desetinného třídění (MDT)
- pole 080 je opakovatelné, je možno přidělit více znaků MDT

INDIKÁTORY

První indikátor: Typ vydání

Informace není dostupná

0 Úplné vydání

1 Zkrácené vydání

Druhý indikátor: nedefinován

Podpole

\$a Klasifikační znak MDT (NO)

\$b Číslo jednotky (NO)

\$x Pomocný znak (O)

\$2 Vydání (NO)

Obsahuje text/kód označující vydání MDT.

- kód MRF označuje znaky MDT v rozsahu MRF (Master Reference File)
- kód MRF-sel označuje Vybrané znaky MDT
- kód undef označuje nerozlišené znaky MDT

Kódovnik pro varianty MDT:

u	úplné vydání
s	střední vydání
v	vybrané znaky
z	výtah pro veřejné knihovny
h	hrubší třídění na úrovni jednotlivých oborů nebo i komplexů oborů
MRF	MDT-MRF
MRF-sel	vybrané znaky MDT-MRF
undef	nerozlišené znaky MDT

PŘÍKLADY:

080 a 811.111 2 MRF	angličtina
080 a 616.31 2 MRF	stomatologie
080 a 81'373.46 2 MRF	oborová terminologie
080 a 004.8 2 MRF-sel	umělá inteligence
080 a 007 2 MRF-sel	robotika
080 a 623.4 2 MRF-sel	zbraně

8.3 Pole 600, 610, 611 a 630

- 600 **osobní jméno** (předmětem je osoba, dokument pojednává o někom)
- 10 **korporace** (předmětem je instituce, dokument pojednává o korporaci)
- 611 **akce** (předmětem jsou konference, soutěže, přehlídky, výstavy)
- 630 **unifikovaný název** (upřesnění, pokud je dokument znám pod více názvy)

PŘÍKLADY POLE 600:

600 37 |a Přemyslovci (rod) |7 jx20060403074 |2 czenas

PŘÍKLADY POLE 610:

610 27 |a Činoherní klub (Praha, Česko) |7 kn20010725072 |2 czenas

610 27 |a Sbor dobrovolných hasičů (Valašské Klobouky, Česko) |7 mzk2017957425 |2 czenas

610 27 |a Slezská univerzita |7 kn20010709325 |2 czenas

610 27 |a Společnost bratří Čapků |7 kn20010710626 |2 czenas

PŘÍKLADY POLE 611:

611 27 |a Designblok (akce) |d (2018 : |c Praha, Česko) |7 osa20191031445 |2 czenas

611 27 |a Jízda králů Kunovice (akce) |d (2018 : |c Kunovice, Uherské Hradiště, Česko) |7 mzk20181000136 |2 czenas

611 27 |a Rozmarné léto (akce) |7 kn20090130008 |2 czenas

PŘÍKLADY POLE 630:

630 07 |a Bible |7 unn2006374667 |2 czenas

630 07 |a Dalimilova kronika |7 unn2006374858 |2 czenas

630 07 |a Rukopis zelenohorský |7 unn2006375229 |2 czenas

8.4 Pole 648

- 648 – **chronologické authority**
- Jsou vyjádřeny číslovkou (1968) nebo rozsahem (1938–1945) nebo od–do (od1989)
- Chronologické authority jsou nejčastěji u témat s problematikou dějin (vojenských, politických, hospodářských)
- Pokud se chronologické údaje přebírají z rejstříků chronologických údajů, používá se indikátor 7
- Pokud je rejstřík chronologických údajů nedostačující, je možno upřesnit datum tím, že se vytvoří pole 648 s indikátorem 4

VEDLEJŠÍ VĚCNÉ ZÁHLAVÍ – CHRONOLOGICKÝ TERMÍN (O)

INDIKÁTORY

První je nedefinován; obsahuje mezeru

- 0 Library of Congress Subject Headings
- 1 LC subject headings for children's literature
- 2 Medical Subject Headings

3 National Agricultural Library subject authority file

Druhý indikátor – heslář/tezaurus

4 Zdroj nespecifikován

7 Zdroj specifikovaný v podpoli \$2

PODPOLE

\$a Chronologický termín (NO)

\$v Formální zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$x Všeobecné zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$y Chronologické zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$z Geografické zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

PŘÍKLADY POLE 648:

648 7 |a 1918-1938 |7 ch460648 |2 czenas

648 7 |a 20.-21. století |7 ch462155 |2 czenas

648 4 |a 2016-2017

8.5 Pole 650 – věcné téma (O)

- řízený a měnitelný abecedně uspořádaný soubor VSJ (věcný selekční jazyk)
- věcné téma
- forma a zápis údajů se řídí instrukcemi autoritního systému používaného danou institucí

Podle katalogizační praxe NK ČR se v **poli 650** používají věcná zpřesnění uvedená v podpolích:

- \$x (tematické zpřesnění),
- \$y (chronologické zpřesnění),
- \$z (geografické zpřesnění),
- podpole \$v se nepoužívá.

V systémech deskriptorového typu se tyto informace člení do příslušných polí:

- Pole 648 (chronologický termín),
- Pole 650 (věcné téma),

- Pole 651 (geografické jméno).

INDIKÁTORY

První indikátor: úroveň

Informace není dostupná

0 Nespecifikována

1 Primární

2 Sekundární

Druhý indikátor: heslář/tezaurus

4 Zdroj nespecifikován

7 Zdroj specifikován v podpoli \$2

PODPOLE

- podpole obsahuje tematický termín nebo frázi

\$a Věcné téma jméno jako vstupní prvek (NO)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

\$7 Číslo autority (NO)

\$v Formální zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$x Všeobecné zpřesnění (O)

\$y Chronologické zpřesnění (O)

\$z Geografické zpřesnění (O)

PŘÍKLADY:

650 07 |a kritické myšlení |7 ph117464 |2 czenas

650 07 |a alternativní a augmentativní komunikace |7 ph221973 |2 czenas

650 07 |a vojenská dopravní letadla |7 ph369325 |z Československo |y 20. století |2 czenas

650 07 |a Sametová revoluce (1989 : Československo) |7 ph138757 |2 czenas

8.6 Pole 651

- geografické jméno
- soubor geografických autorit

INDIKÁTORY

První indikátor nedefinován

Druhý indikátor: 7 Zdroj specifikován v podpoli |2czenas

PODPOLE

- \$a Geografické jméno (NO)
- \$e Slovní označení role (NO)
- \$v Formální zpřesnění (O) (nepoužívá se)
- \$x Všeobecné zpřesnění (O)
- \$y Chronologické zpřesnění (O)
- \$v Formální zpřesnění (O) (nepoužívá se)
- \$z Geografické zpřesnění (O)
- \$0 Číslo autoritního záznamu (O)
- \$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)
- \$4 Kód role (O)

PŘÍKLADY:

651 7 |a Bouzov (Česko) |7 ge170942 |x vlastivěda |2 czenas

651 7 |a Horní Bludovice (Česko) |7 ge334261 |x dějiny |y 14.-21. století |2 czenas

651 7 |a Moravskoslezské Beskydy (Česko a Slovensko: pohoří) |7 ge134377 |2 czenas

651 7 |a Odra (řeka: oblast) |7 ge130290 |2 czenas

8.7 Pole 655

- Soubor formálních autorit charakterizující typ dokumentu
- 655 Rejstříkový termín – žánr/forma (O)

- pole obsahuje termíny označující žánry, formu a/nebo fyzické vlastnosti informačního zdroje
- forma a zápis údajů se řídí instrukcemi souboru formálních autorit NK ČR
- podle katalogizační praxe NK ČR se věcná zpřesnění v rámci tohoto pole nepoužívají
- informace zpřesňující termín označující žánr/formu z hlediska tematického, geografického a chronologického se řadí do příslušných polí: 648 (chronologický termín), 650 (věcné téma), 651 (geografické jméno)

INDIKÁTORY

První indikátor: typ termínu

Základní

0 Fasetový

Druhý indikátor: heslář/tezaurus

4 Zdroj nespecifikován

7 Zdroj specifikován v podpoli \$2

- hodnota 2. indikátoru označuje heslář/tezaurus použitý při výběru věcného záhlaví
- hodnota 2. indikátoru je 4, kód zdroje se v podpoli \$2 neuvádí
- hodnota 2. indikátoru je 7, podpole \$2 obsahuje kód autoritního zdroje

PODPOLE

- podpole obsahuje termín označující formu/žánr informačního zdroje
- v souboru formálních deskriptorů se termín uvádí v množném čísle
- každý termín musí být jednoznačný
- u víceslovných termínů se dodržuje přirozený slovosled

\$a Žánr/forma či základní termín (NO)

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu (NO)

\$7 Číslo autority (NO)

\$v Formální zpřesnění (O) (nepoužívá se)

\$x Všeobecné zpřesnění (O)

\$y Chronologické zpřesnění (O)

\$z Geografické zpřesnění (O)

PŘÍKLADY:

655 7 |a informační publikace |7 fd132454 |2 czenas

655 7 |a partitury |7 fd185981 |2 czenas

655 7 |a populárně-naučné publikace |7 fd131864 |2 czenas

655 7 |a výzkumné studie |7 fd187855 |2 czenas

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola se zabývá charakteristikou věcných selekčních údajů v automatizovaném knihovním systému a v rámci výměnného formátu MARC 21. Jsou zmíněna čísla polí, která věcným selekčním údajům odpovídají v oblasti věcného popisu v rámci MINIMÁLNÍHO ZÁZNAMU monografie ve formátu MARC 21.

9 OBLAST VĚCNÉHO POPISU V RÁMCI MINIMÁLNÍHO A DOPORUČENÉHO ZÁZNAMU PRO MONOGRAFIE

CÍLE KAPITOLY

- Pochopit pravidla zápisu ve formátu MARC 21.
- Rozlišit minimální a doporučený záznam.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Automatizovaný systém, věcný popis, minimální záznam pro monografie, doporučený záznam pro monografie

Národní knihovna stanovila tzv. minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje.

MONOGRAFIE:

- Neseriálová publikace, která systematicky, všestranně a podrobně pojednává o jednom, zpravidla úzce vymezeném tématu.
- Neseriálový dokument, tj. dokument skládající se z jedné části nebo z většího, předem stanoveného nebo předpokládaného konečného počtu částí, pokud tvoří jednu bibliografickou popisnou jednotku.

MINIMÁLNÍ ZÁZNAM

- Katalogizační záznam obsahující nezbytně nutné prvky bibliografického popisu, které představují minimální povinný rozsah záznamu pro konkrétní souborný katalog.

MINIMÁLNÍ ÚROVEŇ (BIBLIOGRAFICKÉHO ZÁZNAMU)

- Druh úrovně úplnosti **bibliografického záznamu** informující, že tento záznam obsahuje předepsané minimum údajů a považuje se za hotový.
- Všechna záhlaví a věcné soupisné údaje jsou kontrolovány v souborech autorit.

DOPORUČENÁ ÚROVEŇ (BIBLIOGRAFICKÉHO ZÁZNAMU)

- doporučená úroveň záznamu zahrnuje údaje minimálního záznamu rozšířené pro věcný popis o pole 650
- pro doporučený záznam je v poli 650 požadován alespoň jeden tematický termín s vazbou na autorizované systémy (kromě PHNK to jsou např. MeSH, PSH, Eurovoc...)
- z hlediska jmenného popisu je dále doporučená úroveň rozšířena o pole 130, 240, 264, 337, 7XX a 8XX

9.1 Formát MARC 21 a přehled polí a podpolí se vztahem k věcnému popisu

VE FORMÁTU MARC 21 SLOUŽÍ K ZÁPISU VĚCNÝCH SELEKČNÍCH ÚDAJŮ POLE:

- 072 – Konspekt
- 080 – MDT
- 600 – osobní jméno
- 610 – jméno korporace
- 611 – jméno akce
- 630 – unifikovaný název
- 648 – chronologický termín
- 650 – věcné téma
- 651 – geografické jméno
- 653 – volně tvořený termín, tzv. klíčové slovo
- 655 – forma, žánr dokumentu

NA ÚROVNI MINIMÁLNÍHO ZÁZNAMU SE UVÁDÍ ÚDAJE:

Pole 072

Kód předmětové kategorie skupiny Konspektu

\$a klasifikační znak jako součást skupiny Konspektu

\$x slovní označení skupiny Konspektu

\$2 kód zdroje – Konspekt

\$9 pořadové číslo Předmětové kategorie

Pole 080 Mezinárodní desetinné třídění (MDT)

\$a klasifikační znak MDT

\$2 vydání

- Pole 072 a 080 představují fakultativní údaje
- Záznam splňuje rozsah minimálního záznamu, obsahuje-li buď znak MDT, nebo údaj skupiny Konspektu

Pole 655 Žánr/Forma

\$a Žánr/forma či základní termín

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu

NA ÚROVNI DOPORUČENÉHO ZÁZNAMU SE UVÁDĚJÍ:

- pole minimálního záznamu (072, 080, 655) a ostatní pole uvedená v přehledu: povinně pole 650 (předmětová hesla, věcné téma) a ostatní pole 6XX podle potřeby daného zpracovávaného dokumentu

9.2 Věcné pořádání a RDA

Pravidla RDA určují formu zápisu entit, jejich atributů a vztahů. Zjednodušeně řečeno, většina změn v jejich zápisu se týká identifikačního (jmenného) popisu, čímž vznikla potřeba rozšířit zápis v RDA o nová pole v autoritním záznamu.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Stručná informace o oblastech věcného popisu v minimálním záznamu ve formátu MARC 21.

LITERATURA

AUT – *Databáze národních autorit Národní knihovny ČR* [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/5K9B6GDN4D2E1IYSTKRA91FJFTJ11UTFRM8TU98EFRHNN12NTE-05600?func=file&file_name=find-b&local_base=AUT

České MDT online [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

ČSN 010193. *Dokumentace. Pokyny pro vypracovávání a rozvíjení jednojazyčných tezaurů*. 1996.

ČSN ISO 5963. *Dokumentace. Metody analýzy dokumentů, určování jejich obsahu a výběru lexikálních jednotek selekčního jazyka* 1996.

ČSN 01 0188. *Tvorba předmětových hesel*. 1982.

Doporučený záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje. [online]. [cit. 2019-10-31]. Dostupné z:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/doporuceny-zaznam-rda-2>

Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 – tištěné a elektronické monografie – katalogizace na úrovni minimálního záznamu [pdf]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2019-10-11]. Dostupné také z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizace-podle-rda-ve-formatu-marc-21-tistene-a-elektronicke-monografie-katalogizace-na-urovni-minimalniho-doporuceného-zaznamu-1>

KOVÁŘ, Blahoslav. *Věcné pořádání informací a selekční jazyky*. Praha: ÚVTEI, 1984.

KTD: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 – [cit. 2019-10-22]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ktl

Metoda Konspektu. [online]. [cit. 2019-10-12]. Dostupné z: <http://konspekt.nkp.cz/konspekt.phtml>

Minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje [online]. [cit. 2019-10-31]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/minimalni-zaznam-rda-marc-21-pro-textove-monograficke-zdroje>

Národní autority ČR [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <http://authority.nkp.cz/>

Národní autority ČR: Věcné autority. [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <http://authority.nkp.cz/vecne-autority>

PEISERTOVÁ, Hana. *Předmětový selekční jazyk v Národní knihovně ČR a Subject Headings Library of Congress LCSH*. Vyd. 1. Praha: Národní knihovna ČR, 1996. Standardizace; č. 5. ISBN 80-7050-238-X.

PŘIBYLOVÁ, Jarmila a Jaroslava SVOBODOVÁ. RDA – nová katalogizační pravidla. *Čtenář: měsíčník pro knihovny*, 2014, 66(10), s. 343-347. ISSN 0011-2321.

RDA – Národní knihovna ČR [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>

ROE, Sandra K. a Alan R. THOMAS. *The thesaurus: review, renaissance, and revision*. Binghamton: Haworth Press, ©2004. ISBN 0-7890-1978-7.

Souborný katalog ČR [online]. [cit. 2010-05-21]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/>

STONE, Alva T. *The LCSH century: one hundred years with the Library of Congress subject headings system*. New York: Routledge, 2013. ISBN 978-0-7890-1169-5.

Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace: heslář (1. česká verze, 31. 8. 2017) [pdf]. Praha: Národní knihovna ČR, 2017 [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/informativni-materialy/ustanoveni-mezinarodnich-zasad-katalogizace>

VODIČKOVÁ, Hana. Soubory autorit – příspěvek nejen terminologický. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. [cit. 2019-10-21]. 1999, č. 2, s. 63-70. ISSN 1214-0678. Dostupné z: <http://full.nkp.cz/NKKR/Nkkr9902/9902063.html>

SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU

Studijní opora **Zpracování věcného katalogizačního záznamu cizojazyčného dokumentu dle platných standardů** je určena všem, kteří se chtějí zorientovat v problematice věcného popisu související se zpracováním záznamů.

Po přečtení opory budete mít přehled o základních pojmech, jako je zpracování dokumentu, jmenná a věcná katalogizace, knihovnické standardy potřebné ke katalogizaci, centralizovaná tvorba katalogizačních záznamů a konečně získáte základní informace o problematice selekčních jazyků, které jsou nedílnou součástí věcného pořádání.

Případné další informace o věcném popisu je vhodné doplnit vlastním studiem a k tomu je vhodná na konci zmíněná použitá literatura.

Název:	Zpracování věcného katalogizačního záznamu cizojazyčného dokumentu dle platných standardů
Autor:	Mgr. Dagmar Smékalová
Jazyková korektura:	Markéta Roupcová
Počet stran:	67 s.